

Då jag läste Harald Ofstads bok *Vårt förakt för svaghet* i början av 1970-talet tyckte jag att den var märklig, särskilt mot bakgrund av andra världskrigets 50 miljoner dödade och lika många människor på flykt. Torbjörn Tännsjös försök till analys av nazismen (*FT* 2012, nr 4) är inte bättre än Ofstads, den leder också i huvudsak fel.

Man kan inte bygga en analys av den nazityska staten enbart på läsning av Adolf Hitlers *Mein Kampf*. Den vägen visar inte hur ”det egentligen var”. Det står till exempel inget om koncentrationslägren i Hitlers bok. Ändå öppnades de första lägren direkt efter nazisternas maktövertagande 1933.

Det är inte ens av akademiskt intresse att fråga sig om NS-regimen hade någon sorts plan, en propagandistiskt framförd avsikt som så småningom skulle bli verklighet och också skulle ha fungerat i längden. En sådan fråga leder till en snedvriden analys.

Det skriver historikern och statsvetaren Götz Aly i sin utmärkta bok *Hitlers folkstat* (Daidalos 2009). Han menar att nazisterna byggde sina politiska framgångar under 12 korta år på rån, raskrig och nationell socialism.

Aly menar att nazisternas obegripliga framgångar berodde på att de lyckades sammanjämka en rad motstridiga intressen såsom rationella och emotionella politiska behov, gamla och nya eliter, folket, partiet och byråkratin.

Detta skapade en dynamik i Nazityskland av historiska mått. Nazisterna behöll det av det gamla som de tyckte fungerade och var användbart. Det gamla tyska samhällets jurister, diplomater och stabsofficerare värnades på grund av deras erfarenhet och skicklighet och förenades med det nya som var användbart. Inte sällan var det de gamla experterna som granskade det nya och gjorde det användbart.

Aly tar fram en rad exempel, till exempel från Riksbanken och finans- och ekonomidepartementet för att styrka sitt påstående. Där fanns erfarna tjänstmän som ibland hade börjat slipa sina kunskaper redan under kejsartiden.

Ta till exempel Nürnberglagarna, som hastigt skapades under partidagarna 1935, de blev inte officiella förrän de gamla byråkraterna och juristerna hade granskat dem och gjort dem användbara. Juristerna brydde sig inte om den mendelska genetiken för att fastställa ”rastillhörighet”. Det hade förmodligen varit det ideologiskt riktiga kriteriet ur nazistisk synvinkel, men juristerna gick på fars- och morsföräldrars religionstillhörighet. Den var väldokumenterad och hanterlig.

När nazisterna ville införa ”judeböter” 1938, en engångssumma på en miljard riksmark, föreslog finansdepartementet en engångsskatt på kapital som delades upp på fyra betalningar under ett år. Resultatet blev mer pengar i statens kassakista än vad nazisternas förslag hade gett.

Det var de gamla, erfarna byråkraterna som såg till att de specialåtgärder som drabbade judarna blev effektivare, först i Tyskland och sen i alla ockuperade länder. Hur effektiva de var framgår bland annat klart i Viktor Klemperers berömda dagböcker *Intill slutet vill jag vittna* (Norstedts, 1999)

Det är många som har påpekat att Adolf Hitler i ungdomen inte var antijudisk. Tvärtom hade han flera judiska vänner och anses ha kommit mycket bra överens med judar. Inte heller nazistpartiet var från början antijudiskt. Judehatet importerades, anser historikern Brigitte Hamann i Wien. Hon har skrivit boken: *Hitler in Wien: Lehrjahre eines Diktators*. Det var ”de vita” som flytt från Ryssland efter att ha besegrats i inbördeskriget av kommunisterna som tog med sig judehatet till Tyskland. I Ryssland var antisemitismen stark och levande sedan länge, även tsaren var antisemit.

Ett exempel är ideologen Alfred Rosenberg som var med i DAP (die Deutsche Arbeiterpartei, föregångare till NSDAP, Nationalsozialistische Deutschen Arbeiterpartei, Nazistpartiet) innan Hitler. Han, liksom många andra vita flyktingar, kom till Tyskland 1919. Rosenberg och hans kompanjoner hade då med sig en tysk upplaga av *Sions vises protokoll*, tryckt i Ryssland, och flera antisemitiska skrifter som Rosenberg skrivit.

Torbjörn Tännjö påstår att nazisterna inte hade något ekonomiskt program. Det är fel. Deras ekonomiska tänkande kopplades från början ihop med socialpolitiken.

Hitlers löfte efter valsegern 1933 var arbeten och åter arbeten. Då fanns sex miljoner arbetslösa i Tyskland. Tre år senare var siffran nere i 2,5 miljoner, ett år därefter var det 1,6 miljoner. Känslan hos folk var att det skulle bli bättre. Götz Aly citerar en rapport från den illegalt inreste Willy Brandt som rapporterade till sitt parti Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands om stämningarna bland Berlins arbetare: ”Inte begeistrad, och inte heller utpräglat regimvänlig” men ”definitivt inte regimfientlig” (s. 47). Hitler bedrev en närmast Keynesiansk finans-

politik, innan Keynes. Den ekonomiska nedgången hade avstannat då hans regering tillträdde. Hitler hjälpte uppgången på traven genom att underbalansera budgeten. Politiken minskade arbetslösheten och arbetslöshetsbidragen minskade vilket närmast gjorde att politiken blev självfinansierad.

NS-regeringen ville att varje tysk skulle ha en bil, en 14 dagar lång semester infördes, antalet lediga dagar fördubblades, varje tysk familj skulle kunna åka bil på semestern. Nazisterna drog upp planer på pensionssystem som blev vägledande även efter kriget. Gamla människor skulle inte längre vara fattiga, ansåg nazisterna. Borgenärers rättigheter minskade gentemot gäldenärerna. Kronofogdarna fick större frihet att fatta egna beslut. Syftet var att de skulle ta mer hänsyn till gäldenärens situation.

När kriget inleddes förbjöds utmätning hos soldater och deras familjer. Särskilt soldathustrun skulle skyddas. Politiken gick ut på att skydda samhällets lägsta skikt och mellanskikten. Däremot höjdes skatterna för rika och för företaget avsevärt. Så skapades en nationell socialism.

När kriget bröt ut förbjöds all "oskäligen" krigsprofit. Inflation skulle bekämpas. Kostnaderna för reformerna drabbade judarna som fick betala särskilda skatter. Ockuperade länder fick också betala. De skövlades på alla sätt och vinsterna togs hem till Tyskland. De fick också betala ockupanternas löner, även soldaternas, som betalades ut i ländernas valuta. Koncentrations- och arbetslägren blev en del av ekonomin, som Gulag i Sovjetunionen.

På så sätt lyckades nazisterna inte bara betala reformerna utan också landets krigsinsatser trots att de tyska soldaterna tjänade betydligt mer än de allierades.

Det fanns ingen specifik plan för allt detta, det växte fram. Det viktiga var för nazisterna att värna de sämst ställda, arbetarna och medelklassen.

I en märklig passage likställer Tännsjö nazisternas koncentrationsläger, där miljoner människor spärrades in och dödades, med det läger i Storsien i Norrbotten där svenska försvaret 1939 efter regeringsbeslut placerades cirka 300 kommunister ur fältförbanden som misstänktes för "kommunistisk missnöjesspridning". De sysselsattes med vägarbeten i Kalixtrakten, bevakningen var liten, några stängsel fanns inte och vistelsen där kan naturligtvis inte på något sätt jämföras med den i koncentrationslägren.

Storsien är en liten ort cirka 2 mil norr om Kalix intill byn Vitvattnet. Jag besökte lägret 1970 då jag arbetade med skogsarbete i trakten. Fortfarande fanns ett par baracker kvar.

I en uppsats i det historiska projektet Sverige under andra världskriget granskade jag den kommunistiska propagandan inför krigsutbrottet

1939. Då hade Ribbentrop-Molotovpakten mellan Nazityskland och Sovjetunionen slutits. De hade enats om intresseområden och om att stödja varandra. Sovjetunionen hade anfallit Finland. Den kommunistiska propangandan stödde helt anfallet mot Finland och kallade det ”befrielse” och uppmanade till aktivt stöd för Sovjet. I Norrbotten var kommunisterna starka och partiet var det näst största efter socialdemokraterna. Militärledningen fruktade sabotage från kommunisternas sida och fann stöd för det i deras propaganda på regementena bland annat (se Karl Molin, *Hemmakriget: Om den svenska krigsmaktens åtgärder mot kommunister under andra världskriget*, Tiden 1982).

Redan 1928 hade kommunisterna i praktiken börjat stödja nazisterna i Tyskland genom den klass mot klass-politik som Sovjetunionen proklamerade. Den var riktad mot socialdemokratin som kallades socialfas-cism, det var viktigare för kommunisterna att angripa socialdemokraterna än att stoppa nazisterna. Klass mot klass-politiken hölls i gång till 1935 då den ändrades till en så kallad folkfrontspolitik.

Den kommunistiska rörelsen dirigerades från Moskva genom Komintern, den Tredje internationalen. Så även det svenska kommunistpartiet som således inte var ett nationellt parti som de andra partierna utan en sektion av Komintern som löd order från Moskva. Partiet gick Moskvas ärenden och var på det sättet en klar säkerhetsrisk. Historieprofessor Yvonne Hirdman har i sin avhandling *Sveriges Kommunistiska Parti 1939–1945* gett en utförlig beskrivning av det svenska kommunistpartiets agerande under andra världskriget. Talande är till exempel partitidningen *NyDags* förvirring då tyskarna 1941 plötsligt anföll Sovjetunionen i Operation Barbarossa. Det tog en vecka för *Ny Dag* att förstå att det faktiskt var krig mellan Sovjet och Tyskland och att fredspakten dem emellan var raderad. En vecka för att vända kappan efter vinden. I det engelska kommunistpartiet blev överraskningen om möjligt ännu större och man ville inte acceptera faktum. Resultatet blev att partiets i stort raderades ut som politisk kraft.

Det är mot denna bakgrund det harmlösa så kallade arbetslägret i Storsien ska ses.

Någon liknande bakgrund kan man inte finna för att förklara att judarna särbehandlades och fördes till koncentrationslägren. De tyska judarna var helt lojala samhällsmedborgare, många av männen hade deltagit som tyska soldater i första världskriget.